

5.2 Οικονομική δραστηριότητα

Ο Γεώργιος ανέπτυξε την οικονομική του δραστηριότητα ως έμπορος, γαιοκτήμονας και τραπεζίτης στην Αλεξάνδρεια. Στο τέλος του 1897, όταν είχε τελειώσει τις σπουδές του, πήγε στην Αίγυπτο και έμεινε είκοσι πέντε χρόνια. Τότε συνεργάστηκε με τον αδελφό του Κωνσταντίνο Χωρέμη. Το δίδυμο Κωνσταντίνος-Γεώργιος είχε το προσωνύμιο «ο βράχος και το βραχάκι». Στην Αλεξάνδρεια ανέλαβε τη διεύθυνση του εμπορικού οίκου Χωρέμη-Μπενάκη, που είχε την έδρα του στην οδό Fouad αριθμός 8. Παραρτήματα του οίκου αυτού βρίσκονταν διάσπαρτα σ' όλη την Αίγυπτο, προσφέροντας εργασία και εξασφαλίζοντας οικονομικούς πόρους και ευημερία στους υπαλλήλους του. Πολλοί απ' αυτούς κατάγονταν από τη Χίο και συμμετείχαν στις λειτουργίες της Χιακής Αδελφότητας.

Εύγλωττη μαρτυρία για τον τρόπο θεώρησης των πραγμάτων, όχι μόνο με όρους κοινής καταγωγής, αλλά και στο χώ-

ρο της εργασιακής σχέσης, είναι το ακόλουθο ιδιόγραφο σημείωμα του Γεωργίου Χωρέμη²¹ που περιγράφει τις αντιδράσεις στην κήρυξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Είναι ανάγλυφη εδώ κατά συγκεκριμένο τρόπο η αίσθηση της βαθύτατης αλληλεγγύης που διήπε ιδιαίτερα όσους μετείχαν σε εθνικοτοπικές αδελφότητες.

«Κατά τις ημέρες του κινδύνου εν Αλεξανδρεία, όταν όλοι έφευγαν, εις το ιδικόν μας γραφείον εκάμαμεν μίαν συνεδρίασιν ολίγων λεπτών οι μεγάλοι μέτοχοι και όλοι εμείναμεν σύμφωνοι ότι δεν θα φύγωμεν εξ Αλεξανδρείας για τους εξής λόγους:

Πώς θα αφήσωμεν τόσον προσωπικόν πολλοί των οποίων ήσαν εις το κατάστημα προ 2 ή 3 γενεών δηλαδή από τους παππούδες των. Ενθυμούμαι ότι όταν εξήλθαμεν του δωματίου όπου είχαμε συνεδρίαση με επλησίασεν ο υπάλληλός μας Κωνσταντίνος Γλύπτης, καταγόμενος από Καρδάμυλα και τον οποίο είχα βαπτίσει, είχε λοιπόν περισσότερον οικειότητα μαζί μου, και με ηρώτησε τι είχεν αποφασισθή.

“Εδώ θα μείνωμεν, πού θα σας αφήσουμε όλους σας;”, τα μάτια του εβούρκωσαν κείνην την στιγμήν αν και εγε-

Αλεξάνδρεια. Οικία Γεωργίου Ι. Χωρέμη. (Συλλογή Ι. και Μ. Χωρέμη)

λούσεν. “Κανείς δεν θα φύγει”. Τα μέτρα που ελήφθησαν ήσαν τα εξής:

Α΄ Εις έκαστον υπάλληλον εδόθη ένας φάκελλος σφραγισμένος περιέχων τον μισθόν του 6 μηνών, αυτόν δεν έπρεπε να τον ανοίξη ενόσω το γραφείον επλήρωνεν κάθε μήνα τον μισθόν του υπαλλήλου.

Β΄ Ετραβήξαμεν από Τράπεζας αρκετόν χρήμα ώστε να εξασφαλίσωμε τα προς το ζην διά έν έτος δι’ εμάς και τους υπαλλήλους μας. Αυτά τα εμοιραστήκαμεν εις τα σπίτια μας και τα εκρύψαμεν όσο ηδυνάμεθα καλλίτερον.

Γ΄ Υπολογίσαμεν ότι με τα γυναικεία κοσμήματα και άλλα πολύτιμα θα εκαλύπταμεν ακόμη 6 μήνες ή εν έτος. Είχαμε δηλαδή διά μίαν τριετίαν εξασφαλίση τα προς το ζην διά το προσωπικόν μας».

Τα εκκοκκιστήρια στο Καφρ Ελ-Ζαγιάτ, στο Ζαγαζίκ και στο Μπένι Σουέφ, η πρέσα στο Μινέτ Ελ-Μπάσαλ και οι τεράστιες αποθήκες όπου συγκεντρώνονταν τα εμπορεύματα «προς εξαγωγήν» ήταν κάτω από τη δική του επίβλεψη. Εκτός από το εμπόριο βάμβακος, η εταιρεία έκανε τραπεζικές και γαιοκτητικές εργασίες. Αγόραζε άγονες γαίες

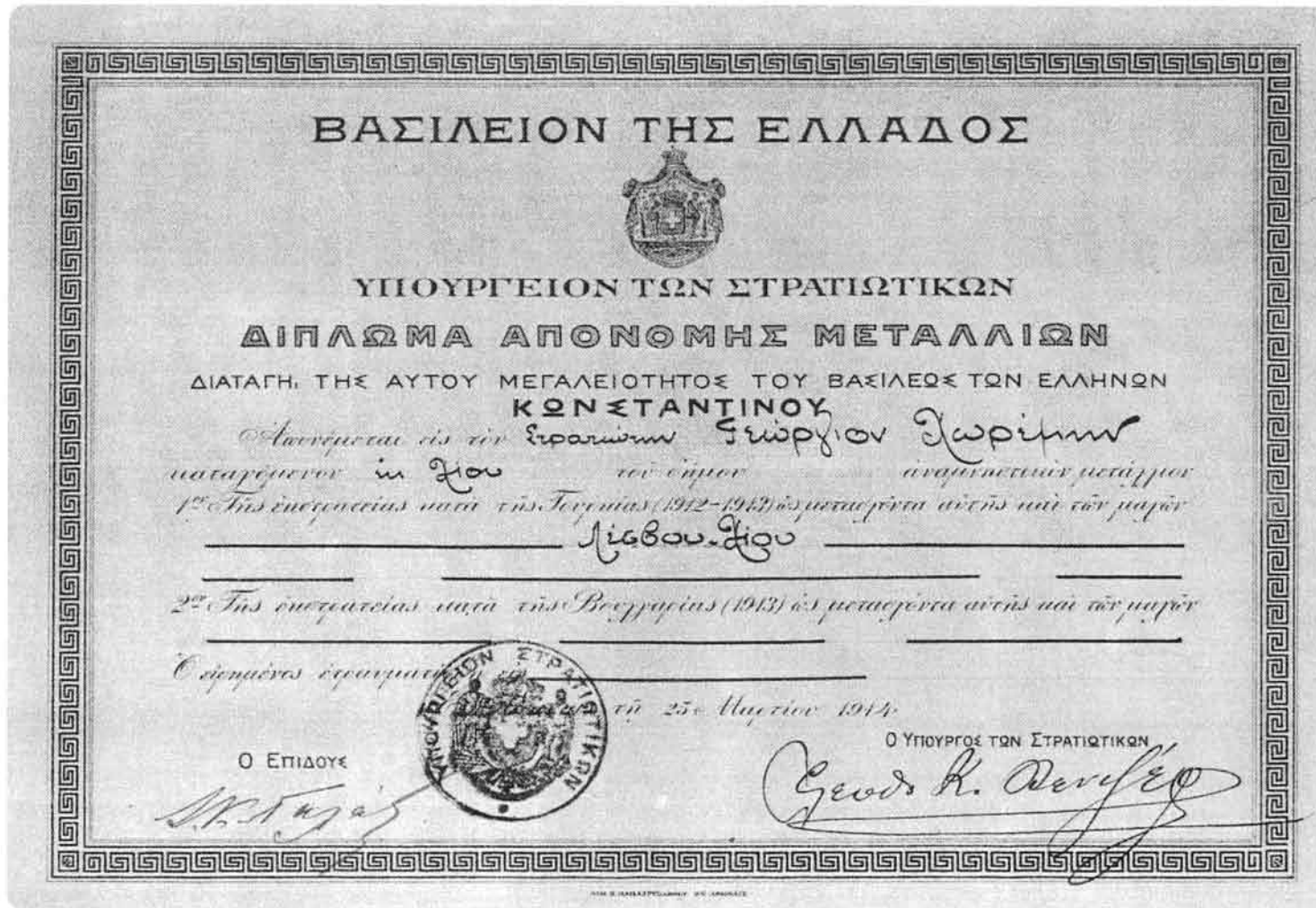
και στη συνέχεια, αφού τις καθιστούσε καλλιεργήσιμες, τις πωλούσε σε συμφέρουσα για την εταιρεία τιμή.

Σύντομα ο εμπορικός οίκος Χωρέμη-Μπενάκη είχε αποκτήσει τεράστιο πλούτο και παγκόσμια εμπορική φήμη. Οι δραστηριότητές του εκτεινόταν σε πολλές χώρες, χαρακτηριστικά μάλιστα συναγωνιζόταν τον εμπορικό οίκο των αδελφών Ράλλη στις Ινδίες.

Το 1935, μετά το θάνατο του Κωνσταντίνου, μέχρι το 1963 αναγκάστηκε να εγκατασταθεί με την οικογένειά του στην Αλεξάνδρεια προκειμένου να αναλάβει εξ ολοκλήρου το γιγαντιαίο οικοδόμημα της εταιρείας. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος βρήκε τον Γεώργιο στην Αίγυπτο και τον υποχρέωσε να παραμείνει στην Αλεξάνδρεια, έχοντας την ίδια διευθυντική θέση στην επιχείρηση και ενισχύοντας πολλαπλώς τον Ελληνισμό στην παροικία.

5.3 Ευεργετική δράση

Ο Γεώργιος Χωρέμης, πιστός στην παράδοση της οικογενείας του, ανέπτυξε τη λειτουργία του ευεργετισμού. Αναφερόμαστε στην ατομική εκείνη έκφραση της εθνικής και κοινωνικής λειτουργίας που φθάνει σε υψηλές μορφές της μέσα από συγκεκριμένες πράξεις. Ο Γεώργιος Χωρέμης λει-

Δίπλωμα απονομής μεταλλίου στον Γεώργιο Χωρέμη για τη συμμετοχή του στην απελευθέρωση της Χίου και της Λέσβου, κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους, που φέρει την υπογραφή του Ελευθέριου Βενιζέλου. (Συλλογή Ι. και Μ. Χωρέμη)

Κατάλογος δωρεάς αρχαίων εις το Μουσείον Χίου γενομένης υπό του αξιοτίμου κ. Γεωργίου Χωρέμη

1. Κορμός μαρμαρίνου αγάλματος εικονίζοντος θεόν (Απόλλωνα ή Διόνυσον). Κεφαλή, πόδες από των γονάτων, χειρ δεξιά ολόκληρος και αριστερά από του αγκώνος ελλείπουσιν. Είνε περιβεβλημένον χιτώνα καταλείποντα γυμνόν το πρόσθιον μέρος του σώματος και καταπίπτοντα εις πτυχάς από της αριστεράς χειρός. Επί του στήθους εκατέρωθεν του λαιμού πλόκαμοι. Καλή εργασία ελληνοιστικών χρόνων. Μέγεθος ολίγον τι μικρότερον του φυσικού. Ύψ. σώμ. 0,97.
2. Μαρμαρίνη κεφαλή γυναικός αποκεκρουμένη το αριστερόν κάτω μέρος του προσώπου. Επιφάνεια εφθαρμένη. Οπίσω αποτετημημένη καθέτως. Ολίγον κεκλιμένη δεξιά. Καλή εργασία. Ύψ. 0,24. Ίσως ανήκει εις τον ανωτέρω κορμόν.
3. Μαρμάρινον επιτύμβιον ανάγλυφον άνω αποκεκρουμένον. Εικονίζει εντός παραστάδων δύο ανδρικός και μίαν γυναικείαν μορφήν ισταμένας κατ' ενώπιον, ων αι κεφαλαί αποκεκρουμέναί. Παρά τους άνδρας ίστανται παίδες και παιδίση παρά τη γυναικί, λίαν μικκύλοι. Υποκάτω εν τετραγώνω εγκοιλώ δύο κύνες αντιμέτωποι. Ύψ. 0,68, πλάτ. 0,55, πάχ. 0,12.
4. Μαρμαρίνη πτυχή αγάλματος έχουσα άνω αύλακα. Ύψ. 0,39.
5. Μαρμάρινον αγαλμάτιον γυναικός εχούσης προβεβλημένον τον δεξιόν πόδα και γονυκλήν τον αριστερόν. Κεφαλή και χείρες αποκεκρουμέναί. Φραγκικόν. Ύψ. 0,38.
6. Μαρμάρινον τεμάχιον εκ βάσεως τοίχου ή παραστάδος. Κοσμεείται υπό πλοχμού, σκοτίας και λεσβίου κυματίου. Ύψ. 0,275, πλάτ. 0,235.
7. Τεμάχιον επιγραφής εκ φαιού μαρμάρου δεξιά και κάτω αποκεκρουμένον. Ύψ. 0,20, πλάτ. 0,26, πάχ. 0,085.
8. Βάθρον μαρμάρινον αριστερά και κάτω αποκεκρουμένον. Φέρει επιγραφήν 14 στίχων, ων:

1ος : ΙΣΟΙΑΡΞΑΝΤ
2ος : ΙΙΑΠΟΜΩ
3ος : ΟΔΟΤΟΥΕΝΙ
4ος : ΥΠΟΣΙΔΩΝ
5ος : ΑΓΓΕΛΕΥΣ κ.λπ.

9. Πήλινος επιμήκης και οξύς αμφορεύς. Ύψ. 0,91.

10. Μαρμάρινος βωμός κυλινδρικός, έχων αποκεκρουμένον μέρος της βάσεως. Κοσμεείται άνω υπό κυμάτων, διαζώματος ροδάκων και εν μέσω υπό βουκράνων και παγκάρπων. Κάτω φέρει λείψανα επιγραφής:

ΑΝΔΡΟΙ

Ύψ. 0,67 άνω διάμ. 0,44.

11. Ορθογώνιος μαρμαρίνη πλαξ αποκεκρουμένη δεξιά και αριστερά. Εν μέσω φέρει ανάγλυφον θυρεόν, εν ω τρίπτυγον μετ' αετού και περαιτέρω επιγραφήν:

Egr.

Dus.

Nicol

Pnt.

hm.a

MCCCC et laud

Το οικόσημον δίδει εις την επιγραφήν χρονολογίαν μετά το 1413.

Ύψ. 0,60, πλάτ. 1,10, πάχ. 0,25

12. Μαρμαρίνη πλαξ αριστερά αποκεκρουμένη. Κοσμεείται εκ του άνω προς τα κάτω υπό σειράς ανθεμίων, σειράς ωών και υπό λεσβίου κυματίου. Επιφάνεια βεβλαμμένη. Ύψ. 0,34, πλάτ. 0,93.

τούργησε ατομικά εκφράζοντας την εθνική και την κοινωνική του συνείδηση. Κορυφαίο σημείο και αφετηριακό των εθνικών πράξεών του, η αποποίηση της αγγλικής υπηκοότητας και η πρόταξη της ελληνικής του ταυτότητας.

Στη διάρκεια της Μικρασιατικής Καταστροφής ανέλαβε την περίθαλψη 10.000 προσφύγων που είχαν έλθει στη Χίο. Δημιούργησε συσσίτιο προσφύγων και παρείχε διατροφή σε 10.000 ανθρώπους επί δύο μήνες. Την ίδια περίοδο (1922) δώρισε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Χίου 12 αρχαιότητες²², καθώς και μία συλλογή νομισμάτων στο Αργέντειο Μουσείο Χίου. Και οι δύο δωρεές του στους μουσειακούς χώρους απηχούν την άποψη που είχε διαμορφώσει για την εθνική θεώρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Προς τιμήν του ανθρώπου που μαζί πολέμησαν για την απελευθέρωση του νησιού έγινε δωρητής οικοπέδου στην περιοχή Ταξιαρχάκι, προκειμένου να διαμορφωθεί σε Πλατεία Συνταγματάρχη Νικολάου Δελαγραμμάτικα (του διοικητή των ελληνικών δυνάμεων που απελευθέρωσαν τη Χίο το 1912).

Στη διάρκεια της Κατοχής, ενώ βρισκόταν στην Αλεξάνδρεια, με δική του πρόταση ιδρύθηκε ο Οργανισμός Περι-

θαλψης Ελλήνων Στρατιωτών. Παράλληλα προσέφερε μεγάλα ποσά στους εράνους του Ελληνικού Προξενείου. Στο γραφείο του μάλιστα απασχολούσε ειδικό υπάλληλο του οποίου αποκλειστική ευθύνη ήταν η αντιμετώπιση και η διεκπεραίωση του φιλανθρωπικού έργου.

Η μέριμνα του Γεωργίου Χωρέμη για τους Έλληνες της παροικίας τον οδήγησε στην απόφαση να κατασκευάσει αντιαεροπορικό καταφύγιο χωρητικότητας 500 ατόμων στο Αβερώφειο Γυμνάσιο. Συνέχισε δε να ενισχύει οικονομικά τις οικογένειες των στρατιωτών που πολεμούσαν στη Μέση Ανατολή.

Λίγα χρόνια νωρίτερα, και ενώ βρισκόταν στη Χίο, ύστερα από πολλές συζητήσεις με τον Λεωνή Καλβοκορέση αποφάσισε και ίδρυσε τη Φιλοδοσική Ένωση Χίου, με σκοπό την αναδάσωση του νησιού και την προστασία του από τις πυρκαγιές. Το καταστατικό της Ένωσης αναγνωρίστηκε από το Πρωτοδικείο και το Υπουργείο Γεωργίας στις 18 Μαρτίου 1928. Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο της Ένωσης, εκτός από τον Γεώργιο Χωρέμη (πρόεδρο) και τον Ι. Παντελούκα (νομογεωπόνο) που είχε τη θέση του τεχνικού συμβούλου, περιλάμβανε και τους Α. Φραγκάκη (αντιπρόεδρο), Ι. Σαρίδη (ταμία), Γ. Αράπη (γραμματέα), Ι.

Δίπλωμα απονομής του Μεταλλίου
Εξαιρέτων Πράξεων στον Γεώργιο
Χωρέμη, το 1948, για την ευεργετική
του δράση στην Αλεξάνδρεια.
(Συλλογή Ι. και Μ. Χωρέμη)

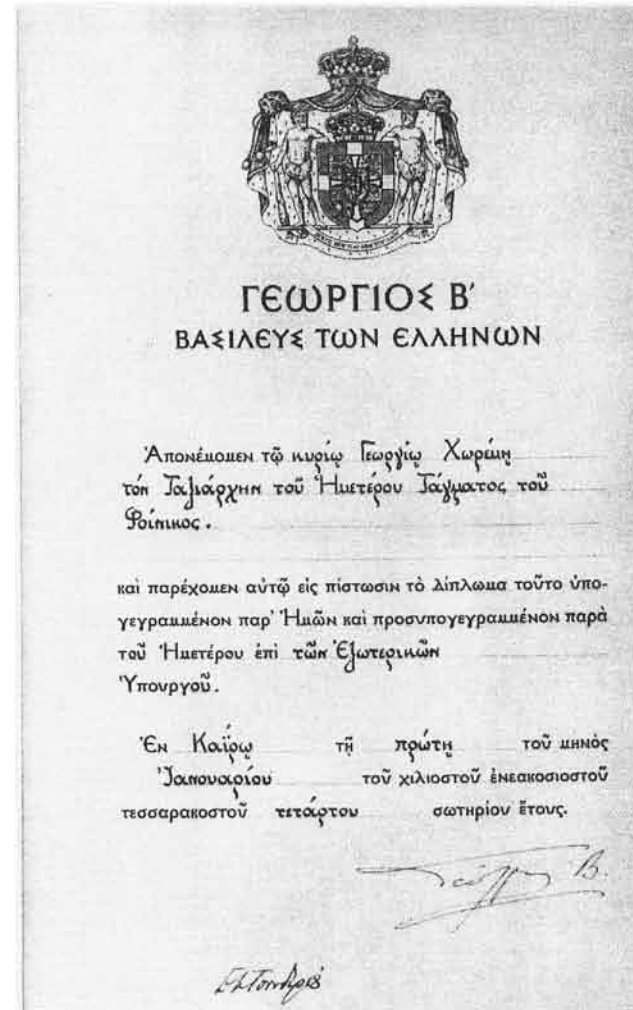

Δίπλωμα απονομής του Ταξιάρχου του Τάγματος του Φοίνικος στον Γεώργιο Χωρέμη από τον Γεώργιο Β' το 1944, για τις υπηρεσίες του κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. (Συλλογή Ι. και Μ. Χωρέμη)

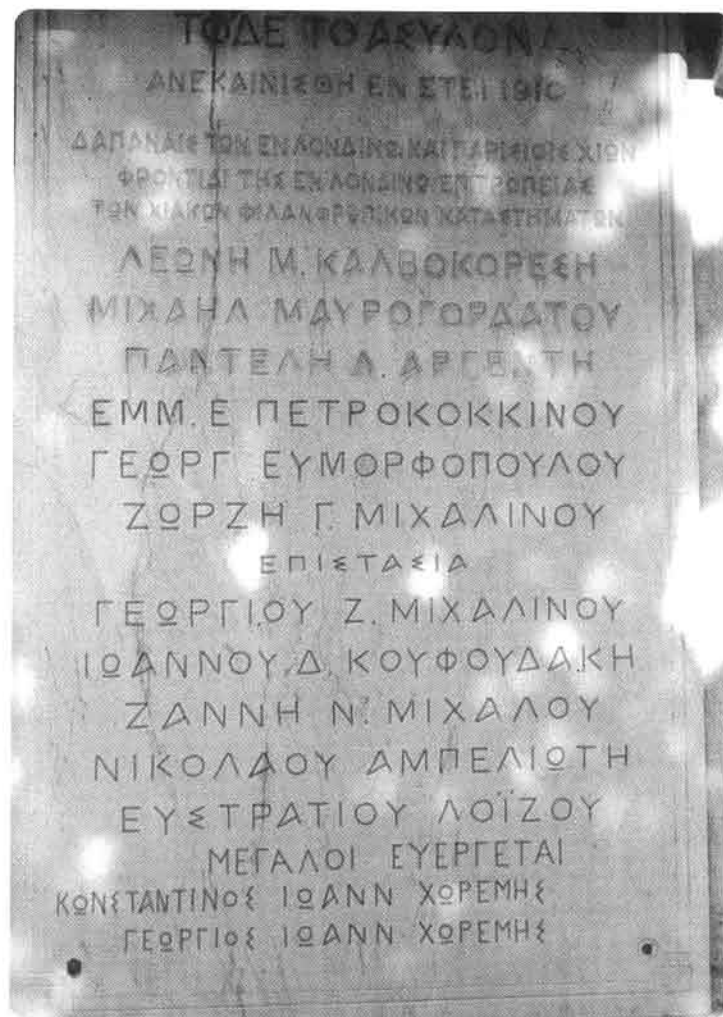
Καμίνη, Γ. Βενιάδη, Δ. Χαλκιά, Π. Παπαχατζιδάκη και Δ. Λίναρη, που συμμετείχαν ως σύμβουλοι. Αργότερα ο Γ. Αράπης παραιτήθηκε και αντικαταστάθηκε από το γιατρό Δ. Λαιμό.

Για την προστασία καθώς και για τη βελτίωση του τρόπου καλλιέργειας των μαστιχόδεντρων, ο Γεώργιος Χωρέμης ίδρυσε την Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου, μεριμνώντας έτσι για την καλύτερη διαχείριση του στρατηγικού αυτού προϊόντος του νησιού. Στην ίδια προοπτική έφερε από τη Γαλλία τρεις ποικιλίες σταφυλιών που δεν έπαιναν φυλλοξήρα, ενώ για τη βελτίωση της ζωής των κατοίκων του νησιού έφερε από την Αγγλία αγελάδες ράτοας Jersey και έναν ταύρο. Στη γενικότερη αναμόρφωση του νησιού συνέβαλε η ανοικοδόμηση των Δημοτικών Λουτρών Χίου, για την οποία διέθεσε ποσό 8.000 λιρών. Τέλος, δώρισε στο Δήμο Χίου οικόπεδο, όπου διαμορφώθηκε αργότερα η Λαχαναγορά.

Οι γεωπονικές του σπουδές καθώς και το ενδιαφέρον του για την ανάπτυξη της γεωργίας τον οδήγησαν το 1929 σε κοινή με τον αδελφό του Κωνσταντίνο δωρεά 1.500 λιρών

Αναμνηστική πλάκα
στο Λωβκομείο Χίου,
όπου μνημονεύονται
ως ευεργέτες οι αδελφοί
Κωνσταντίνος και
Γεώργιος Ι. Χωρέμη.
(Συλλογή Ι. και Μ. Χωρέμη)

για την ίδρυση της Γεωργικής Σχολής Χίου²³. Η ίδρυση της σχολής αυτής σημασιοδοτεί ιδιαίτερα το μέλημα των αδελφών Χωρέμη για την ανάπτυξη του νησιού τους.

Στις 9 Ιανουαρίου 1931 με τον αδελφό του Αλέξανδρο παραχώρησαν στο Σκυλίτσειο Νοσοκομείο²⁴ 550 τ.μ. επί της οδού Ελ. Βενιζέλου (πρώην Κάτω Αιγιαλού) με τον όρο το εισόδημα της εν λόγω οικίας να διατίθεται «υπέρ του ιδρυθησομένου εν Χίω παραρτήματος θεραπευτηρίου φυματιούτων». Η αξία της δωρηθείσας οικίας υπολογίστηκε σε 500 λίρες Αγγλίας ή 187.500 δρχ. Για τον ίδιο σκοπό (ίδρυση σανατορίου) προέβη και σε άλλη δωρεά, η οποία τελικά χρησιμοποιήθηκε για την προέκταση του Γυμνασίου Χίου.

Στις 7 Ιουνίου 1940 ίδρυσε τη Χωρέμειο Υφαντική Σχολή στα Νένητα της Χίου. «Εις το υφαντήριο τούτο θα ευρίσκωσι πόρον ζωής, ευπρεπή και συν τω χρόνω, όπως ελπίζομεν, ικανοποιητικόν, πολλαί άποροι και μη κόραι, αποκτώσαι και την αρκετά παρήγορον συναίσθησιν ότι αποβαίνουν επαγγελματίαι, και ως άλλαι Πηγελόπαι θα ασχολούνται με την καθ' αυτό πανάρχαιον ελληνικήν επιτήδευσιν του ιστού, της κρόκης και της ηλακάτης» διαβάζουμε στα πρακτικά σχετικά με τους σκοπούς της Χωρεμείου Υφαντικής Σχολής²⁵.

Με τη δωρεά του για την ίδρυση της Υφαντικής Σχολής ο Γεώργιος συνέβαλε στην αλλαγή του κοινωνικού ρόλου των γυναικών της Χίου. Μέσα από την ενίσχυση της επαγγελματικής τους συνειδητοποίησης τις βοήθησε να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, να ενισχύσουν την αυτονομία τους. Πρόκειται για πρωτοποριακά βήματα στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας, που εντάσσονται στο πέραςμα από την παραδοσιακή οικογενειακή οικονομία στη σύγχρονη βιοτεχνική.

Ο Γεώργιος Χωρέμης εκχώρησε δωρεές ύψους 15.000 λιρών σε διάφορα φιλανθρωπικά καταστήματα της Χίου, ενώ για την επισκευή της Μητρόπολης διέθεσε 7.000 λίρες. Προσέφερε επίσης μεγάλα ποσά προκειμένου να οικοδομηθούν εξ αρχής ή να επισκευαστούν σχολεία σε πολλά χωριά του νησιού (Πυργί, Βασιλιώνικο, Άγιο Γάλας, Κουρούνια κ.ά). Μετά την απελευθέρωση της Χίου (1912) έκτισε το γεφύρι στο Βροντάδο. Ανέλαβε την επιδιόρθωση του Λωβοκομείου (λεπροκομείου) Χίου. Διέθεσε τα απαραίτητα ποσά για να σπουδάσουν δεκάδες παιδιά, αποδεικνύοντας εμπράκτως την αξία που ο ίδιος έδινε στις σπουδές και στη γνώση²⁶.

Ο Γεώργιος Χωρέμης ανακηρύχθηκε από το Δήμο Χίου Μεγάλος Ευεργέτης του νησιού. Η γυναίκα του Αλεξάν-

Μητρόπολις Χίου.
Σε αναμνηστική πλάκα αναφέρονται ως ευεργέτες μέλη της οικογένειας Χωρέμη.
(Συλλογή Ι. και Μ. Χωρέμη)

δρα και τα παιδιά του Ιωάννης και Θηρεσία έχουν ανακηρυχθεί Μεγάλοι Ευεργέτες της Χιακής Αδελφότητας Αλεξανδρείας²⁷. Ωστόσο ο τρόπος με τον οποίο ο Γεώργιος Χωρέμης άσκησε την ευεργετική του λειτουργία είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικός: ένα άτομο («ο δυνάμενος») βοηθάει πλήθος άλλων ατόμων («αδυνάμων»). Δηλαδή εκτελεί σε πολύ μεγάλη κλίμακα την τυπική χειρονομία αλληλεγγύης ή φιλανθρωπίας που χαρακτηρίζει εν γένει την παραδοσιακή κοινωνική ζωή.

Αυτή η διασπορά της αγαθοεργίας αντιδιαστέλλεται από τον άλλο τύπο ευεργετικής λειτουργίας, σύμφωνα με την οποία το άτομο αναλαμβάνει έργα τα οποία κατά την παρα-

Δημοτικά Λουτρά. Ευεργέτημα του Γεωργίου Ι. Χωρέμη. (Συλλογή Ι. και Μ. Χωρέμη)

ευεργεσιών σε πλήθος εξατομικευμένων και εν τέλει ανώνυμων κατά βάση χειρονομιών, χαρακτηρίζοντας την εν μέρει εσφαλμένη, από την άποψη ότι δεν συγκεντροποιεί σ' ένα φορέα το σχεδιασμό, τη στρατηγική, την υλοποίηση και την εν γένει διεύθυνση της ευεργετικής πρακτικής, διασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο όχι μόνο τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, αλλά και τη συνέχειά της,

δοσιακή αντίληψη θα ανήκαν σε συλλογικότητες (π.χ. νοσοκομείο) –δηλαδή το ειδοποιό γνώρισμα της ευεργεσίας στο πλαίσιο της νεωτερικότητας.

Ο ίδιος, στα τέλη της ζωής του²⁸, αξιολόγησε αυτή τη στρατηγική της διασποράς των

ακόμη και μετά τη βιολογική αποχώρηση του ευεργετού-
ντος.

Το ήθος του Γεωργίου Χωρέμη μπροστά στη ζωή ήταν το
ίδιο με το ήθος του μπροστά στο θάνατο.

Έτσι, διαβάζουμε σε ιδιόγραφο σημείωμα που άφησε
λίγο πριν πεθάνει με τον τίτλο «Τελευταίαι μου θελή-
σεις»²⁹:

«Πώς θέλω να γίνη η κηδεία μου.

Όσα γράφω παρακαλώ να εκτελεσθούν ακριβώς.

Το σώμα μου θα το τυλίξετε απλώς εις ένα σάβανον, θα
το βάλετε εις ένα πολύ απλόν φέρετρον από ασπρόξυ-
λα, όχι πολυτελείας, αφού βάλετε μέσα ολίγα κλαδιά μα-
νταρινιάς ή δάφνης.

Θα το κλείσετε πριν εξέλθη του δωματίου όπου θα απο-
θάνω.

Θέλω να παραστή μόνον 1 ιερεύς,

δεν θα βάλη παρά έν πετραχήλι μόνον,

θα προπορευθή ένας σταυρός μόνον, ουδέν περισσότερον.

Θα πληρωθή όλον το προσωπικόν Μητροπόλεως και ο
Άγιος Χίου αλλά ουδείς δεν θα φορέση [μαύρα].

Δεν θέλω ούτε μαύρα πανιά ούτε εις το σπίτι μας ούτε

εις την εκκλησίαν.

Δεν θέλω το μαύρο αυτό πανί το οποίον σηκώνουν 4
άτομα, με την ματαίαν φράσιν “τιμής ένεκεν”· το κά-
μνουν μόνον διά να επιδείξουν τους εαυτούς των.

Στέφανοι και άνθη επ’ ουδενί λόγω θα γίνουν δεκτά, αυ-
τά είνε διά επίδειξιν, δεν χρειάζονται εις ένα γέρον. Δεν
θέλω επ’ ουδενί λόγω “λόγους”, αυτοί είνε μόνον διά επί-
δειξιν του εκφωνούντος.

Κατά τον μακρόν μου βίον είδον πόσων χάρω συμπαθει-
ών.

Καμπάνες νεκρικές δεν θέλω· περιπτόν να ανησυχούν
άγνωστοι άνθρωποι.

Αγγελτήρια θανάτου δεν θα τοιχοκολληθούν, 3 ή 4 ημέ-
ρες μετά την ταφήν θα τοιχοκολλήσετε ότι απεβίωσεν και
ετάφη απλούστατα.

Αν γίνουν μνημόσυνα θα είνε τελείως οικογενειακά άνευ
αγγελιών και απλούστατα με ένα πιάτον κόλλυβα. Το αρ-
χαίον Ελληνικόν συνήθειον να προσφέρεται μετά την κη-
δείαν εις τους παρευρισκομένους φαγητό και το οποίον
ακόμα γίνεται εν Χίω διά ενός καφέ και παξιμαδιού νο-
μίζω ότι δεν θα ημπορέσετε να κάμετε λόγω ελλείψεως
υπηρεσίας».